

נושא העבודה

חוזים בלתי חוקיים

תאריך ינואר 2017

הקדמה

העבודה אשר עשיתי עוסקת בחוזים בלתי חוקיים ; בחרתי את הנושא הזה מכיוון שהוא מכיל בתוכו ערבוב של נושאים רבים לדוג': פלילים ומקרקעין מה שיוצר תחום מגוון. בנוסף דיני חוזים הוא חלק בלתי נפרד מתחום המשפטים כולו, ואפשר לפגוש בו לעיתים קרובות בתחום המשפטי וגם בחיי היום יום שלנו. כמו כן הנושא גם קשור אליי באופן אישי כיוון שאימי מזכירה משפטית במשרד עורכי דין העוסק גם בין היתר בחוזים, לכן הנושא הזה מעניין אותי ואני תמיד רציתי להעמיק את הידע בנושא עקב עבודתה.

תוכן העניינים

1.....	שער
2.....	הקדמה
4.....	מבוא
5-13.....	משפט עברי
14-17.....	משפט ישראלי
18.....	השוואה

19.....	סיכום
20.....	ביבליוגרפיה

מבוא

בעבודה זו אני הולכת לסקור את דיני חוזים בלתי חוקיים. במהלך העבודה אחקור ואבדוק את היחס במשפט העברי ובמשפט הישראלי לנושא. כחלק מן סקירת הנושא אני אשתמש במגוון רחב של מקורות, על מנת לסקר את הנושא בצורה היעילה הטובה המעניין והמעמיקה ביותר. העבודה תתחלק לשלושה חלקים עיקריים והם: היחס במשפט העברי, היחס במשפט הישראלי והשוואה בין השניים. בשלושת החלקים (היחס במשפט העברי והיחס במשפט הישראלי והשוואה בין השניים) הוסיף גם קטעי מאמרים, ציטוטי פסקי דין וכו'. השאלה בה אעסוק לאורך העבודה היא כיצד ובאיזה כלים מטפלת מערכת המשפט בחוזים בלתי חוקיים.

גישת המשפט העברי

המשפט העברי מבחין אפוא בין החלק ה'ממוני' לחלק ה'איסורי' שבהלכה ומעניק תוקף חוקי מלא לחוזה שבא כעבירה דתית, כל עוד אין בביצוע החוזה משום ביצוע של העבירה עצמה.

הבחנה מוחלטת זו מאפשרת ניהול חיי משפט יציבים, ואף תואמת היא את זיקת הגומלין שבין המוסר והמשפט במערכת המשפט העברי, המחייבת לשלול מן העבריין את ה"הנאה" הנוספת שבביטול החוזה האזרחי.

כדי להדגים את גישת המשפט העברי הציג פסיקות בתחומים שונים בהם נראה שהמשפט העברי אוכף חוזים בלתי חוקיים ומפריד בין הסנקציה הפלילית לחוזה האזרחי.

א. מכר בשבת

לפי המשפט העברי חל איסור על סחר ומכר בשבת.

מי שקנה או מכר סוכרה בשבת עבר על איסור דרבנן ועונשו הוא מלקות, עולה שאלה משפטית מה דינם של חוזים שנכרתו בשבת, האם מכיוון שהמכר אסור בשבת החוזה בטל או שהחוזה קיים אך האדם שמכר או קנה בשבת יענש.

רי"ף (רבי יצחק אלפסי, אלג'יר 1013 – ספרד 1103), ביצה, פרק ה (דף כ ע"ב):

"מאן דעבר ואקני [=מי שעבר והקנה] בשבת, מקרקעי או מטלטלי – הקנאתו הקנאה."

פירוש הדבר הוא שלמרות שמכר בשבת וזו עבירה לא תבוטל המכירה (החוזה)

רמב"ם, הלכות מכירה, פרק ל, הלכה ז:

"המוכר או הנותן בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב, אף על פי שמכין אותו מעשיו קיימין,

וכן כל מי שקנו מידו בשבת הקניין קיים; וכותבין לאחר השבת ונותנין."

פירוש הדבר הוא שאם במהלך כתיבת החוזה ולא הושלמה כתיבתו עד כניסת שבת, לא ניתן להמשיך בכתיבת החוזה אלא ניתן לדון על כך בעל פה ובצאת השבת היה נין לכתוב את החוזה, וכך בעצם ניתן לרות כי הרמב"ם נותן גיבוי לחוזה שנעשה בשבת.

מרדכי (ר' מרדכי בן הלל הכהן, גרמניה, המאות הי"ג-הי"ד), שבת, סימן רמח:

"באחד שקנה סוס בשבת – דצריך ללקות מכת מרדות מדרבנן.

ואם יעלו דמי מכירת הסוס על דמי לקיחתו – שקלינן ויהבינן [=נוטלים ממנו היתרה ונותנים] לעניים, שלא יהא חוטא נשכר.

ואם אותו מקום פרוץ הוא לעניין שבת – לפי מה שיראו [החכמים] יחמירו בו יותר."
פירוש דבר זה הוא שאדם אשר קנה בשבת (במקרה הזה סוס) העונש אותו יקבל הוא עונש פלילי אך ההסכם לא יתבטל והרווח שנוצר לו יילקח ויינתן לעניים.
אך כדי למנועה התפתחות של התופעת מכירה בשבת ניתן לגבות ממנו עונש גדול יותר.
יש פה עירוב של שתי הגישות, שמירה על חופש החוזים וגם התניה של הרתעה.

ב. חוזה זנות - אתנן

במשפט העברי יש איסור על קיום יחסי מין מחוץ למסגרת הנישואין, עולה שאלה משפטית מה דינו של מי כרת חוזה עם זונה, שכב עימה ולא עמד בהתחייבות לשלמה האם מכיוון שהחוזה הוא בלתי חוקי הוא יהיה פתור מהתשלום או שמה למרות הבלתי חוקיות בית הדין יכריח אותו לשלם.

שו"ת הרשב"א, חלק א, סימן שב:

"שאלת: ... אני מסתפק במי שנדר לאשה מנה באתננה ובא עליה. אי תבעה ליה לדינא קמן [=אם תבעתו לדין לפנינו], אי אמרינן ליה זיל הב לה ומפקינן מיניה על כרחיה [=האם אנו אומרים לו, לך שלם לה, ומוציאים ממנו הממון בעל כורחו]? דמסתברא [=שמסתבר] ודאי דמפקינן מיניה, דלא גרעה מפועל.

תשובה: דברים פשוטים אני רואה כאן. לפי שהפוסק מנה לאשה באתננה ובא עליה, אין ספק שהוא חייב ליתן שורת הדין, דביאתה אלו הן כספיה. והיינו, דבפוסק לזונה שקונה בכסף, אם ייחד לה טלה באתננה - קנתה אותו טלה ואסור [להקדישו לבית המקדש] משום אתנן, אפילו לא משכתו בשעת תשמיש. ואם לאו קנתה מן הדין לזכות בו בבית דין מדין קנייה לא הוה איסור אתנן חל עליו כלל..."

השאלה שעולה מכאן היא האם אדם שהלך לקנות את שירותיה של הזונה (דבר שעובר על איסור) אך הוא לא שילם והיא תובעת אותו האם החלטת בית המשפט תהיה הבחור חייב לשלם לה הדבר יעודד זנות או שמנגד לא לתת תוקף לחוזה אבל אז לפגוע בצד החלש, זו עבודתה והיא קיימה את הצד שלה בהסכם.

שו"ת חתם סופר (ר' משה סופר, פרנקפורט-פרשבורג, המאות הי"ח-י"ט), חלק ד

(אה"ע ב), סימן קה: (היה מאוד שמרן)

רקע: סיפור בין איש לאישה, שמבטיח להתחתן איתה אם תשכב איתו, אך הוא לא מקיים את חלקו.

על טענת האתנן: אי [=אם] היתה תובעת אתנן ידוע, ממון או חפץ, היה מחויב שבועת היסת. אך [מאחר ש]תובעת לישאנה – הסכים בית שמואל עם מהרי"ק, והוא פסק דפטור מכלום. והאמת, שאי אפשר לשום קנין שיחול על אדם שיתחייב לישא אשה פלונית, ומשום הכי [כך] הצריכו קדמונינו לתקן חרמות וקנסות בתנאים של שידוכים, משום שאין שום קנין וחיוב חל על נישואי אשה.

אך מכל מקום הכא [=כאן] פטור בלא כלום אי אפשר, כיון שלא נתרצית לו בחינם כי אם בתשלומין. נהי [=אמנם] לישאנה אינו מחויב, אבל אינו מחילה גמורה [של האשה], אלא צריך לשלם על כל פנים כשכר פעולה הראוי לאותו פעולה... והנה כיון שמחלה [על] בושטה ופגמה וכל כבודה, ורק שכר פעולה הרגיל ליתן לבזויים שבבזויים, הנה מתיקון המלכות הוא סך חמשה זהוב כסף מעות... מכל מקום יבצעו [=יפשרו] הדיינים ליתן קצת יותר מהנ"ל...

אי אפשר לאלץ אדם להתחתן בלי שהוא ירצה בכך

אין אפשרות לאכוף חוזה מסוג הזה, הייתה קיימת האפשרות לא לתת לה כלום, אך לא ניתן לא לתת לה כלום כיוון ש"חתמה" על ההסכם הזה בידיעה מסויימת (שנקבע שישולם לה) ישנו ניסיון ליצור מאזן בין תוקף החוזה לבין הכפייה .

ג. הלוואה בריבית

במשפט העברי ריבית אסורה מדאורייתא וכן מדברי חכמים, עולה שאלה כיצר התייחס בית דין לחוזה הלוואה שכולל ריבית, והאם יהיה יחס שונה לחוזה אם הרבית אסורה מהתורה לבין חוזה עם ריבית אסורה מדברי חכמים

תלמוד בבלי, בבא מציעא עב"א.

תנו רבנן [=שנו חכמים]: שטר שכתוב בו רבית – קונסין אותו, ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית.

במאי קמיפלגי [=במה נחלקו]? רבי מאיר סבר: קנסינן [=אנו קונסים] התירא משום

איסורא, ורבנן סברי [=וחכמים סוברים]: לא קנסינן התירא משום איסורא.

חווה עם הלוואה בריבית שבסופו מי שלוה כסף לא רוצה לשלם.

רבי מאיר: " זה שלוה את הכסף לא צריך לשלם את הכסף עצמו ולא את הריבית – מרגע

שיש אלמנט אחד בלתי חוקי אנחנו לא מעוניינים לסייע לו, יד הנתבע על העליונה (כמו

המשפט האנגלי)".

חכמים: "רק את הריבית לא להחזיר. לא יחייבו לעשות משהו בלתי חוקי שלא נעשה,

אך ינסו לתת מקסימום תוקף לחלק החוקי בחווה (ההלוואה)".

תוספות, בבא מציעא, עב ע"א, ד"ה שטר:

שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואין גובה לא את הקרן ולא את הרבית – פירש ריב"ם,

דאין גובה ממשעבדי [=מנכסים משועבדים] אבל מבני-חרי [=מנכסים בני-חורין] גבי על

פי אותו השטר...

קיים ניסיון להפוך את דעתו של רבי מאיר להגיונית, בנוסף מדגישים שאדם אשר לוה

כסף צריך להחזירו מנכסים קיימים.

"תוספות, בבא קמא, ל ע"ב, ד"ה שטר:

שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית – נראה לר"י שר'

מאיר קונס להפסיד החוב לגמרי, אפילו בהודאה ועדות אחרת, כדמשמע לי שנא

[=כמשמעות הלשון]: דאין גובה לא את הקרן ולא את הרבית – דמשמע דאין גובה כלל.."

אין התאמה בין לשון האמור לבין דבריו של רבי מאיר ולכן הפרשנות לא הגיונית.

"הקשה ריב"א, אם יפסיד כל חובו לגמרי מצינו הלוה חוטא נשכר? ואומר ר"י דאין זה

קושיא, כי המלוה שמרוויח קנסו בגוף מחמת השבח ומתוך כך יזהר, אבל הלוה אין לנו

במה לקנוס, שתחילתו על מנת לפרוע הוא לוה".

כוונתו כנראה היא להפסד ש כל החוב. ר' יצחק פסק שיש להבינו כפשוטו, קולו של ר'

מאיר עולה כמנסה לקעקע את תוקפו של החווה הבלתי חוקי.

רמב"ם, הלכות מלוה ולוה, פרק ד, הלכה ו:

”שטר שכתוב בו ריבית, בין קצוצה בין של דבריהם [של חכמים], גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית. (ריבית קצוצה היא ריבית מדאורייתא).
קדם וגבה הכל – מוציאים ממנו הרבית קצוצה, אבל אבק ריבית שהוא מדבריהם [של חכמים] אינו גובה מן הלוה למלוה, ואין מחזירין אותו מן המלוה ללוה”
הרמב”ם מצטרף לפסיקת החכמים אך מעלה לשאלה – אם כבר הוחזרה הריבית יכול בית הדין לדרוש להחזיר ללוה, אם זאת ריבית מדרבנן – בית הדין לא יתערב.

ד. עדות שקר

בעבר טרם המצאה לוחות השנה בית הדין היה קובע את ”מולד החודש” (ראש חודש) לפי עדויות על צורתו של הירח.

בימי בית שני התרחש סכסוך דתי בין כתות שונות על קביעת לוח השנה כל כת ניסתה להפעיל מניפולציה על בית הדין שתתאים לאג'נדה שלה, באמצעות עדי שקר

משנה, ראש השנה, פרק ב, משנה א:

”בראשונה היו מקבלין עדות החודש מכל אדם. משקלקלו המינין התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירים”.

בעקבות בואם של אנשים מזרמים שונים במטרה לקלקל ולהטעות את תקינות הספירה הוחלט כי תתקבל עדות רק מאנשי הזרם שלנו.

תלמוד בבלי, ראש השנה כב ע”ב:

”תנו רבנן [=שנו חכמים]: מה קלקול קלקלו הבייתוסין? (קבוצה שהתחרתה ביהדות הפרושית – מי שייסד את הזרם הרבני) פעם אחת בקשו בייתוסין להטעות את חכמים, שכרו שני בני אדם בארבע מאות זוז, אחד משלנו ואחד משלהם. שלהם העיד עדותו ויצא. שלנו, אמרו לו: אמור כיצד ראית את הלבנה? אמר להם: עולה הייתי במעלה אדומים, וראיתיו שהוא רבוץ בין שני סלעים, ראשו דומה לעגל, אזניו דומין לגדי, קרניו דומות לצבי, וזנבו מונחת לו בין ירכותיו. והצצתי בו, ונרתעתי ונפלתי לאחורי. ואם אין אתם מאמינים לי – הרי מאתים זוז צרורין לי בסדיני. אמרו לו: מי הזקיקך לכך? אמר להם: שמעתי שבקשו בייתוסים להטעות את חכמים, אמרתי: אלך אני ואודיע להם, שמא יבואו בני אדם שאינם מהוגנין, ויטעו את חכמים. אמרו לו: מאתים זוז נתונין לך במתנה, והשוכרך ימתח על העמוד. באותה שעה התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירין”.

ישנם שני עדים, בייתוסי ועד נוסף לו משלמים 200 זוז על מנת שישקר ויטעה, לאחר שיוצא העד הבייתוסי ממתן עדותו נכנס העד השני ומספר סיפור לא אמין ובנוסף מציג בפניהם את הכסף ששולם לו על מנת שישתן עדות שקר, ומסביר שעשה את על מנת שלא יגיע עד אחר אשר יגרום לבלבול הספירה, בתגובה לכך החכמים אינם מבטלים את החוזה למרות שהוא איננו חוקי ומאפשרים לעד להשאיר את כספו.

רש”י, שם:

”מאתים זוז נתונים לך במתנה - ותהא רשאי לעכבן, ואף על פי שלא השלמת תנאי שלך לשוכרך, דיש רשות לבית דין לקנוס ממון ולעשותו הפקר”.

בקטע זה רש"י מציין כי זה הפקר של בית הדין וכי החוזה הינו פסול ולכן אמור היה להחזיר את כספו ולבטל את החוזה מקרה זה יוצא דופן כי הפעילו את הפקר בית דין הפקר, שאם לא היה להפעיל את החוזה.

שו"ת שבות יעקב (ר' יעקב רישר, פראג-גרמניה, המאות הי"ז-הי"ח), חלק א, סימן

קמה:

"שאלה: אחד תובע לחברו שנתן לו שכר עשרה זהובים להעיד לו עדות שקר, ולא העיד לו אותו עדות, בכך יחזיר לו העשרה זהובים. והלה כופר בכל. אי [=אם] יכול להשביע על זה או לא?"

"תשובה: הנה לכאורה היה נראה, אפילו הלה מודה שקבל העשרה זהובים אינו מחויב להחזיר. וכהא דאיתא [=וכפי שמופיע] בש"ס: "תנו רבנן: פעם אחת בקשו בייתוסין להטעות את חכמים, שכרו שני בני אדם בארבע מאות זוז, אחד משלנו ואחד משלהם וכו', ואם אין אתם מאמינים לי הרי מאתים זוז צרוּרין לו בסדיני. אמרו לו: מי הזקיק לכך? אמר להם: שבקשו בייתוסים להטעות את החכמים, אמרתי אלך אני ואודיע להם שמא יבואו בני אדם שאינן מהוגנין ויטעו את חכמים. אמרו לו: מאתים זוז נתונין לך במתנה, והשוכרך ימתח על העמוד", עד כאן לשונו.

אך משם אין ראיה. חדא [אחד], דאיכא למימר דשאני התם [=שיש לומר כי שם שונה], שהממון היה של הבייתוסין שהם כאפיקורסים...

ועוד, דאף אם תמצי [=תמצא] לומר, דאסור לאבד ממנום [של אפיקורסים], מכל מקום הא [=הרי] פירש רש"י, "נתונים לך במתנה ותהא רשאי לעכבן, ואף על פי כן שלא השלמת תנאי שלך לשוכרך, ויש רשות לבית דין לקנוס ממון ולעשות הפקר". ואם כן התם [=שם] דווקא משום מגדר מילתא [=הצבת גדר] שלא יטעו הצדוקים כלל ישראל בתיקון המועדות קנסו כן, מה שאין כן בנידון דידן דליכא מגדר מילתא [=שאינן צורך בהצבת גדר] דאם הוא הוחזק לשכור עדי שקר כל ישראל מי הוחזקו?! ...דלא שייך מגדר מילתא אלא היכא [=היכן] דיש לחוש לקלקול רבים שהדור פרוץ.

כללא דמילתא [=כלל הדבר] בנדון דידן, אין בידינו לקונסו כלל אף שעשה עבירה, כי אין לנו לדמות גזרות וקנסות חכמים זו לזו רק היכא [=היכן] דמצינו דקנסו חכמים בפירוש...

אם לא דאיכא [=שיש] מיגדר מילתא בדבר, וכהאי [=וכמו] דבייתוסים דראש השנה, אז ביד בית דין רשות לקנסו לפי ראות עיניהם, והכל לשם שמים. והיכא דליכא מגדר מלתא, כנראה בנדון שלפנינו, מחויב העד להחזיר ולשלם המעות, ואם כופר בכל צריך ליšבע.

נראה לי, הקטן יעקב.

השאלה מדברת על מקרה בו שילמו למישהו לתת עדות שקר והוא לא עשתה זאת(ובכך הפר את ההסכם), ואילו הנאשם כופר בסיפור.

לפי התלמוד צריך להשאיר את הכסף אצל העד, אך מקרה זה חריג מן המקרה בתלמוד, כיוון ששם ניסו לייצר הרתעה לבייתוסין, כיוון שהדבר הפך לתופעה מתפשטת, ואילו במקרה זה מדובר בדבר יחיד ולא במשהו נפוץ כתוצאה מכך צריך להחזיר את הכסף.

1

משפט ישראלי

לפני חקיקת חוק החוזים בשנת 1974, הדין הישראלי נהג בסוגיית החוזה הפסול לפי מסורת המשפט האנגלי "מעילה בת עלווה לא תצמח זכות תביעה".

יישום כללים אלה הביא ליד המענות בית המשפט מטיפול בחוזים פסולים, ודחיית תביעות שחוזים אלה ביסודין לפי נהג זה הוקפא המצב לאחר קיום החוזה הפסול והמחזיק בפועל זכה ללא התערבות שיפוטית.

מכאן שפעמים רבות יצא "חוטא" נשכר דבר שגרם למורת רוח רבה בקרב השופטים חקיקת חוק החוזים הכללי שינתה את סוגיית החוזה הפסול.

חוזה פסול

30. חוזה שכריתתו, תכנו או מטרתו הם בלתי חוקיים, בלתי מוסריים או סותרים את תקנת הציבור - בטל.

תחולת הוראות

31. הוראות סעיפים 19 ו-21 יחולו, בשינויים המחוייבים, גם על בטלותו של חוזה לפי פרק זה, אולם בבטלות לפי סעיף 30 רשאי בית המשפט, אם ראה שמן הצדק לעשות כן ובתנאים שימצא לנכון, לפטור צד מהחובה לפי סעיף 21, כולה או מקצתה, ובמידה שצד אחד ביצע את חיובו לפי החוזה - לחייב את הצד השני בקיום החוב שכנגד, כולו או מקצתו.

החידוש הגדול של חוק החוזים הוא קביעה שאי חוקיות אינה נחסמת וניתן לדון עלייה במשפט, בסעיף 30 נקבע שחוזה פסול בטל והסעד הוא השבה.

ובשבה שני הצדדים מחזירים לצד השני את מה שקיבלו ממנו במהלך היחסים החוזיים כדי למנוע מהתעשרות של כדין, בנוסף נקבעו חריגים בהוראות סעיף 31 שמאפשרים במצבים מסוימים לבטל את ההשבה, לבטל חלק מההשבה או להורות על קיום חיוב במידה והצד השני קיים את חיובם כולם או מחזיתם.

לפי גבריאלה שלו שתי מגמות עיקריות בסוגיית החוזה הפסול,

מגמת ההרתעה ומגמת הצדק, מגמת ההרתעה מיועדת לחינוך הציבור ולשמירה על החוק ומכוונת למניעת כריתתם של חוזים פסולים

מגמת הצדק מיועדת לאיזון האינטרסים של הצדדים לנושא.

מגמת ההרתעה משקפת את האינטרס הציבורי של לסייע לדבר עבירה ושלא יהיה חוטא נשכר.

מגמת הצדק משקפת את הרעיון שאין חוטא נשכר ושוללת את הפתרון שלפיו צד של חוזה פסול ירווח בנוסף על עבריינות גם מאי קיום החיובים המוטלים מהחוזה.

לפי מגמת הצדק יש לבחון את יחסי הצדדים לחוזה הפסול ולא להעניש צד מעבר לחטאו לשם שמירת מגמה זו נקבע כלל ההשבה כברירת מחדל (סעיף 30) וניתן לבית המשפט שיקול דעת לחרוג ממנו (סעיף 31).

באיזון בין המגמות קיימת דעת יחיד של השופט מנחם אלון לפי דעתו על בית המשפט לצמצם כל תוצאה שפוגעת בזכויות המגיעות לצדדים בחוזה שכרתו, דעתו של השופט אלון מבוססת על מסורת המשפט העברי לסוגיות של חוזים פסולים.

פסק דין ראשון אדרעי נגד גדליהו

עובדות: מדובר בחוזה מכר לדירה משופצת שנועד להונות את רשויות המס הצדדים חתמו על שני חוזים הראשון- על מכירת הדירה בגודלה לפני השיפוץ והשני על מכירת תכולת הדירה כולל פריטים שנכללים בדרך כלל במכיר הדירה, הרישום בטאבו היה לפי הגודל לפני השיפוץ כדי להימנע ממסים, עם הזמן העסקה נכשלה והקונים בקשו לאכוף את החוזה ולקבל פיצויים.

השאלה המשפטית: מדובר בחוזה בלתי חוקי, כיצד צריך להתייחס אליו בית הדין האם ניתן להורות על אכיפת החוזה האם זכאיים הצדים לפיצויים, והאם זכאיים הצדדים לפיצויים עקב הפרת החוזה

הכרעה שיפוטית: השופטת בן פורת בדעת הרוב עם השופט לויין חושבת שמדובר בעסקה בלתי חוקית ואומרת שחוזה בלתי חוקי יקבל את צד ההשבה היא דוחה את הרצון לאכוף את החוזה ואומרת שאכיפת חוזה תתבצע רק במקרים החריגים.

היא מפחדת שאכיפת חוזה תגרום לפתיחת פתח "הונאה של שלטונות המס".

השופט אלון בדעת מיעוט חושב שיש לאכוף את החוזה כי מתקיימים בו תנאים שמכילים את סעיף 31, הוא אומר שאת סוגיית הונאה המס יש להסדיר בנפרד אך על בית המשפט לאכוף את החוזה.

פסק דין שני הווארד נגד מיארה

עובדות: הווארד מכרה חלקה בהרצליה שבחוזה היה רשום מחיר של מאה חמישים אלף לירות בפועל ששולמו עוד חמישים וחמש אלף לירות במזומן כדי לחסוך תשלום מיסים.

התברר כי שליש מהשטח בחלקה בכלל לא שייך להווארד, מיארה ביקשו בעקבות כך הפחתה במחיר והווארד ביטלה בעקבות זה את החוזה.

שאלה משפטית: כיצד יש לנהוג במקרה זה של החוזה נועד להונות את רשויות המס

הכרעה שיפוטית: השופט שמגר טען שלא מדובר בחוזה בלתי חוקי כיוון העסקה התפוצצה לפני שהספיקו לדווח לרשויות המס, הופט פסק שהווארד תשלם לציארה פיצויים מופחתים בשווי שלוש אלף לירות.

השופטת בן פורת חושבת שהחוזה בלתי חוקי מכיוון שמטרות היא להונות את רשויות המס במקרה כזה היא פוסקת שיש לבטל את החוזה ולהשיב לכל אחד מהצדדים את מה שקיבל מהצד השני. במקרה זה פוסקת לפי סעיף 30 מכיוון שהחוזה הוא בלתי חוקים הצדדים לא זכאיים לפיצויים.

השופט אלון חושב שצריך להפעיל את סעיף 31 ולחייב את גברת הווארד להשיב את הסכום שהיא קיבלה ובנוסף לשלם פיצויים.

פסק דין שלישי טנדלר נגד קוזינסקי

עובדות: אישה שנפטרה שברשותה חלקת אדמה סגרה עסקה עם קוזינסקי שהוא בעל חברת קבלנות.

כדי להתחמק ממסים הם חתמו על שני חוזי במקביל, בחוזה הראשון התחייב קוזינסקי לבנות לה בית על החלקה במחיר מאה וחמישים אלף דולר בחוזה השני התחייבה המנוחה למכור לו את הבית תמורת חמש מאות אלף דולר, ובכך הם תכננו לא לשלם מס שבח.

המנוחה לא הצליחה לקבל הלוואה ולא התחילו עבודות בחלקה, היא נפטרה והמגרש עבר בירושה לבתה, הבת רצתה לבטל את החוזה ולמכור את החלקה במחיר גבוה יותר.

השאלה המשפטית: מדובר בחוזה בלתי חוקי שנועד להונות את רשויות המס, האם יש לבטל את החוזה ואז בעלת הקרקע תרוויח סכום יותר גבוה עקב עליית מחירי הקרקע או לאכוף את החוזה לפי סעיף 31 למרות שלא קוימו חיובים של שני הצדדים.

הכרעה שיפוטית: השופט עמית מציין כי בחוזים בלתי חוקיים הסעד הינו השבה לפי סעיף 30, את קיום החיובית לפני סעיף 31 מבצעים רק במקרים נדירים ובהם:

1. כאשר יש צד שלישי תם לב שמסתמך על החוזה.

2. כאשר החומרה של האי חוקיות היא קלה.

3. כאשר צד אחד קיים את חיוביו או חלקם בחוזה.

התנאים הם תנאים מצטברים ולכן השופט קבע במקרה זה על ביטול החוזה ולא אכיפתו.

השוואה בין שני סוגי המשפט

אז כפי שניתן ללמוד מפסקי הדין והפירושים אותם הבאתי בחלק הראשון, הגישה של המשפט העברי ידוע כמשפט המטפל בחוזה, גם אם הוא בלתי חוקי על מנת לשמור על הצדק ושלא תעשה עוולה לצד בחוזה.

ואילו במשפט העברי כפי שצינתי והבאתי דוגמאות ופסקי דין לכך מתמקד באי התערבות וטיפול בחוזים בלתי חוקיים על מנת ליצור הרתעה בקרב כל אותם הפושעים שמנסים לרמות את האנשים/מדינה לטובתם והאישית, אך ישנו עוד צד של התערבות בגלל שצריך גם לשמור על אלה שנפגעים, אותם האנשים בעלי תם הלב באותו החוזה.

בנוסף קיימת במשפט הישראלי הפרדה בין דיני החוזים לדין הפלילי, זאת אומרת שאם כחלק מהחוזה ישנו עירוב פלילי בית המשפט לענייני חוזים יטפל רק בחלק של החוזה ואילו החלק הפלילי יהיה לטיפול בית משפט לפלילים.

המקרה בו יש פגישה בין המשפט העברי למשפט הישראלי הוא השופט אלון, ניתן להבחין בפסקי הדין בהם שפט אלון שהוא מנסה להכניס את האג'נדה שלו אשר מזוהה יותר עם הגישה של המשפט העברי.

אך אלון הוא בין הבודדים אשר מזוהים עם השיטה של המשפט העברי בתחום זה מבין כלל השופטים בעליון.

סיכום

לסיכום ניתן לראות כי ישנם שיטות שיפוט רבות בנושא דיני חוזים בלתי חוקיים.

בנוסף לשתי הגישות הנפרדות יש גם ערבוב ואגינדה אשר אותם מכניסים להכרעת הדין אותם השופטים ,

למדתי מהעבודה סוגים של גישות, דעות ופסקי דין בתחום החוזים.

הנושא הינו מגוון ומעניין מה שהקל עליי בכתובת העבודה , בחרתי בפסקי דין מעניינים ומרתקים.

הבנתי מהמקרים שגם הדברים הפשוטים ביותר אותם אנו עושים הם למעשה סוג של חוזים , וכך בעצם יכולתי להבין את המקרים טוב יותר.

אז כפי שכבר ציינתי העבודה הייתה מאוד מלמדת ולא כמו עוד מבחן שיגרתי , והיכולת לבחור את הנושא הקלה עליי בביצוע העבודה, בנושא שבאמת מעניין אותי.

ביבליוגרפיה

- רי"ף (רבי יצחק אלפסי, אלג'יר 1013 – ספרד 1103), ביצה, פרק ה (דף כ ע"ב):
- רמב"ם, הלכות מכירה, פרק ל, הלכה ז
- מרדכי (ר' מרדכי בן הלל הכהן, גרמניה, המאות הי"ג-הי"ד), שבת, סימן רמח:
- שו"ת הרשב"א, חלק א, סימן שב:
- שו"ת חתם סופר (ר' משה סופר, פרנקפורט-פרשבורג, המאות הי"ח-י"ט), חלק ד (אה"ע ב), סימן קה: (היה מאוד שמרן)
- תלמוד בבלי, בבא מציעא עב ע"א.
- תוספות, בבא מציעא, עב ע"א, ד"ה שטר:
- תוספות, בבא קמא, ל ע"ב, ד"ה שטר:
- רמב"ם, הלכות מלוה ולוה, פרק ד, הלכה ו:
- משנה, ראש השנה, פרק ב, משנה א:
- תלמוד בבלי, ראש השנה כב ע"ב:
- רש"י, שם:
- שו"ת שבות יעקב (ר' יעקב רישר, פראג-גרמניה, המאות הי"ז-הי"ח), חלק א, סימן קמה:
- חוק החוזים
- מאמר של גבריאלה שלו
- פסק דין ראשון אדרעי נגד גדליהו
- פסק דין שני הווארד נגד מיארה
- פסק דין שלישי טנדלר נגד קוזינסקי